

географічних територій, кожна з яких має власну історичну долю. Вплив регіонального фактора все ще відчувається сьогодні і, без сумніву, буде помітним досить довго. Комплексне дослідження його є необхідною передумовою відтворення історії України у цілому.

Необхідність наукового осмислення історичного минулого окремих регіонів України в нинішніх умовах диктується нагальними потребами становлення молодої держави. Історично українське суспільство складалося як досить сегментоване, у тому числі територіально. Регіоналізм проявляється в культурі, традиціях, звичаях, особливостях ментальності і політичних симпатіях населення тощо. Регіональні інтереси пронизують всі сторони економічного і суспільно-політичного життя України. При цьому вони досить часто не співпадають і перебувають у стані латентних чи відкритих конфліктів. Пояснити походження і сутність регіонального поділу України, різноспрямованості інтересів її регіонів – завдання істориків. Лише засобами історичної науки можна визначити, наскільки сучасна територіальна конфігурація регіонів і регіональні ідентичності, що склалися на її основі, відповідають історичним традиціям і загальнонаціональним потребам, як вони співвідносяться з перспективами розвитку України, впливають на них, забезпечують державну цілісність країни.

Таким чином, розгортання дослідницької роботи з історії регіонів України слід вважати актуальним завданням вітчизняних вчених. І сама наука, і конкретні обставини суспільного життя кидають українським історикам свій виклик. Адже регіональні фактори відносяться до довготривалих явищ історичного процесу, а в умовах України – чи не найстаріших і не найактивніших.

Якщо ж не враховувати особливостей регіональної історії, то втрачається важлива інформація як про саме аналізоване явище української історії, так і про місце і роль різних регіонів в Україні та оточуючому світі. Зрештою, збіднюється, спрощується історія України в цілому. Напевне, аналіз ролі регіонального фактора в історії України XIX – початку XX століття – завдання найближчого майбутнього.

Отже, рецензована монографія безумовно заслуговує на високу оцінку, що дозволяє рекомендувати її до вивчення і використання як професійними істориками і краєзнавцями, так і широкій читацькій аудиторії.

Г.Ф. Турченко

SUMMARY

The reviewed book of O. Reynt is devoted to the main problems of the history of Ukraine in XIX – at the beginning of XX century. In the book such directions of Ukraine development are analysed: in international sphere, the national rebirth, social-economic development, Ukraine after World War I. The great attention is paid to the specific features of different regions of Ukraine, which were within borders of two empires at that period.

**БОЙКО О. УКРАЇНА У 1985 – 1991 РР.
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ. –
Київ: ІПіЕНД, 2002. – 306 с.**

Розпад СРСР – одна з найважливіших подій, що визначила обличчя сучасного світу. Дезінтеграція багатонаціональної держави, що триста років відігравала одну з ключових ролей на Євразійському континенті, супроводжувалася народженням низки незалежних держав, серед яких отримала незалежність і Україна. Необхідність узагальнення дещо парадоксальних процесів, відомих під назвою “перебудова”, результатом яких стало отримання Україною статусу незалежної держави, стала на часі.

У книзі сучасного українського дослідника О. Бойка робиться спроба системного аналізу суспільно-політичної трансформації українського суспільства за доби перебудови.

Предметом дослідження стали процеси перебудови, закономірності їх реалізації на українському ґрунті.

Робота є добре структурованою, складається зі вступу, трьох розділів та висновків.

У вступі автор визначає суспільно-політичну та наукову актуальність досліджуваних проблем, формулює мету та завдання роботи, аналізує стан наукової розробки основних питань. Цілком слушним є зауваження О. Бойка щодо певного нехтування українськими істориками гострих і актуальних проблем українського суспільства.

Перший розділ присвячено висвітленню процесу поглиблення суспільно-політичної кризи, яка охопила радянське суспільство в середині 80-х рр. XX ст. і визначено шляхи, якими радянське керівництво намагалось її подолати. Досить вдалим у даному розділі можна вважати систематизацію факторів, які спричинили перебудову, визначення оцінки перебудови в історіографії. Автор розглядає процеси, які відбувалися в СРСР в контексті теорії наздоганяючої модернізації, хоча історіографічне тло цієї концепції, наведене у книзі, не можна вважати достатнім. Як видно з матеріалів дослідження, автор для аналізу суспільно-політичної сфери України визначеного періоду використовує елементи концепції розвитку громадянського суспільства та національного руху. На нашу думку, наведення коротких теоретичних узагальнень, які б більш об'ємно показали цю тему, могли б тільки підсилити практичне значення освітньої складової роботи.

Не викликає заперечень визначення “перебудови”, яке дає автор у своїй роботі. Надає науковій значимості дослідженню і звернення уваги історика на формування категоріального апарату для визначення “мови” епохи, що досліджується. Можна погодитися і з періодизацією процесів суспільно-політичної трансформації радянського суспільства.

Позитивним внеском автора можна вважати виокремлення основних факторів, які вплинули на початок перебудови, яку він вважає закономірним, а не випадковим процесом. О. Бойко виділив цілий комплекс чинників, прояви яких у міжнародній, політичній, соціально-економічній та духовній сферах зробили необхідним початок радикальних трансформацій у тогочасному радянському суспільстві, складовою якого була й Україна. Щоправда, не зовсім збігається, на нашу думку, визначення “загострення міжблокового протистояння” як чинника, що сприяв початку перебудови (С.13) та “міжнародна розрядка 70-х років...” як фактор, що робив трансформацію суспільства можливою (С.15).

Автор слушно відзначає, що і на сучасний момент немає чіткого єдиного визначення, що таке “перебудова”, чим ускладнюється дослідження цього періоду в історії України. Важливим у роботі, що рецензується, є наведення дослідником наявних на сьогодні оцінок та підходів до вивчення “перебудови”. Можна погодитися з висновком про те, що перебудова у нашій республіці розвивалася тривалий час на основі розроблених у союзному центрі моделей та шаблонів.

Досить вдало на конкретних прикладах розкрито суперечливість політики “гласності” та “демократизації”.

У другому розділі розглянуто процес національного відродження та становлення народної опозиції, як український варіант відповіді на ініційовану в центрі “революцію згори”. Розкрито історичний аспект розгортання інститутів громадянського суспільства. Фактично, свідомо чи несвідомо, автор відтворив новітню модель національного відродження. Як за короткий термін у філогенезі відтворився онтогенез, так і в другій половині 80-х років XX ст. швидкими темпами відбувся процес етнонаціональної мобілізації: від неформальних організацій до партій. У цілому, роботу відрізняє систематичність викладення матеріалу, що недвозначно свідчить про ґрунтовність проведеного дослідження.

У третьому розділі автор всебічно проаналізував причини кризи пануючого режиму та обставини проголошення незалежності України.

Сильною стороною роботи є те, що автор провів своє дослідження, спираючись на численні архівні матеріали, основну частину яких вперше введено до наукового обігу. Це

дало можливість більш глибоко осягнути сутність трансформаційних процесів, що розпочалися в Україні з середини 1980-х років.

Висновки, зроблені автором, цілком відповідають поставленій меті та завданням дослідження. Узагальнення автора відзначаються досить високим рівнем рефлексії та раціонально критичною оцінкою проблем, породжених суспільною трансформацією, конкретністю практичних порад щодо стратегії та тактики політичної дії, які пропонує автор для еліти незалежної України.

Перед автором стояла досить складна проблема – дослідження новітньої історії, історії, в якій ще живуть її основні дійові особи. Складним для розв’язання в межах однієї книги можна назвати питання, які і досі турбують сучасний політичний світ України: що з того вийшло, і чому вийшло саме те, що вийшло. Чому чи не найвідомішим висловом, який характеризує ситуацію України, сьогодні залишається – “маємо те, що маємо”. І куди поділися імпульси “революції знизу”, чому зійшов з політичної арени зелений рух і куди поділася масова солідарність у робочому русі. Питання, які виникають після прочитання книги, спонукають сподіватися, що історики підхоплять ініціативу щодо дослідження сучасної історії країни.

У цілому, можна констатувати, що робота О. Бойка є першою вдалою спробою звернути увагу дослідників на важливий і неоднозначний період в історії сучасної України. Звичайно, ліквідувати всі “білі плями” в межах одного дослідження неможливо. Проте автору роботи, що рецензується, разом з його власними відкриттями, вдалося визначити й основні напрямки майбутніх наукових пошуків.

Книга є не тільки корисною, а й вкрай необхідною для істориків-професіоналів, студентів, вчителів, усіх тих, хто цікавиться політичною історією.

О.В. Старух

SUMMARY

The reviewed book of O. Boyko is devoted to the history of Ukraine in 1985 – 1991. In the book special attention is paid to the problems of social-political development of Ukraine at that period, its political transformation, formation of the base for multiparty system.

ROBERT L. HUTCHINGS. AMERICAN DIPLOMACY AND THE END OF THE COLD WAR: AN INSIDER'S ACCOUNT OF US POLICY IN EUROPE, 1989-1992. – Washington, D.C., 1998. – 456 p.

РОБЕРТ ХАТЧІНГС. АМЕРИКАНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ТА ЗАВЕРШЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ: ПОГЛЯД “ЗСЕРЕДИНИ” НА АМЕРИКАНСЬКУ ПОЛІТИКУ В ЄВРОПІ У 1989-1992 рр. – Вашингтон, 1998. – 456 с.

Події 1989-1991 рр. істотно змінили систему міжнародних відносин, що склалася після Другої світової війни. Науковий інтерес до цього періоду почав реалізовуватися через низку праць тільки з другої половини 1990-х років. Серед них є роботи, присвячені аналізу причин та перебігу подій антитоталітарних революцій 1989 р. у Східній Європі, економічній кризі країн колишнього соціалістичного табору, розпаду СРСР тощо. Особливу увагу привертають роботи, що вивчають трансформацію системи міжнародних відносин та зміни у зовнішній політиці провідних держав світу.

Серед робіт, в яких було зроблено спробу проаналізувати реакцію США на вищезазначені процеси, є праця Роберта Хатчінгса “Американська дипломатія та завершення холодної війни: погляд “зсередини” на американську політику в Європі у 1989-1992 рр.”. Вона привертає особливу увагу до себе тим, що її автор у 1989-1992 рр. був директором європейського відділу Ради національної безпеки США. Цінність дослідження полягає у тому, що Р. Хатчінгс безпосередньо брав участь у розробці та втіленні американських